

Tiesām jānovērš nelikumīga valsts atbalsta piešķiršana no ES struktūrfondu līdzekļiem

Mārtiņš Tarlaps,

Zvērinātu advokātu biroja *Raidla Lejiņš & Norvovs* jurists

Administratīvo tiesu nolēmumu datu bāzē (www.tiesas.lv) ir maz tādu spriedumu, kuru pamatā būtu strīds par iestādes nepamatotu atteikumu piešķirt kādam uzņēmumam ES struktūrfondu līdzekļus. Vai ES struktūrfondu piešķiršana norit gludi un bez jebkādam valsts pārvaldes kļūdām? Ja tā, šī būtu vienīgā joma, kurā iestādes darbojas nevainojami. Patiesie iemesli laikam gan meklējami citur.

Situācijā, kad bankas kļuvušas atturīgas pat pret salīdzinoši perspektīviem projektiem, palielinās konkurences cīņa par pieejamajiem ES struktūrfondu līdzekļiem. To apjoms gan ir ierobežots, tādēļ daudzi projektu iesniedzēji nesaņem cerēto atbalstu. Ja iestādes atteikums ir pamatots, nekas cits neatliek, kā vien meklēt citus projekta finansēšanas avotus vai par „neveiksmīgo” projektu aizmirst.

Taču ir gadījumi, kad uzņēmumam, saņemot iestādes atteikumu piešķirt struktūrfondu līdzekļus, rodas šaubas par lēmuma pamatotību. Vienīgā iespēja pārbaudīt, vai tas bijis tiesisks – panākt tā pārbaudi administratīvajā tiesā.

Tiesu prakse liecina, ka pat uzņēmumam labvēlīgs spriedums sniedz tikai morālu gandarījumu. Pirmkārt, pat labvēlīga tiesas nolēmuma gadījumā attiecīgajai struktūrfondu programmai atvēlētā nauda jau var būt izlietota, un iepriekš nepamatoti noraidīto projektu no struktūrfondu līdzekļiem vairs nav iespējams atbalstīt. Tas tāpēc, ka struktūrfondu līdzekļu piešķiršana parasti notiek konkursa kārtībā – vairāki pretendenti uz noteiktu naudas summu iesniedz savus projektus, un iestāde izvēlas labākos. Kamēr ar iestādes lēmumu neapmierinātie tiesājas, tikmēr konkursa uzvarētāji līdzekļus iztērē.

Otrkārt, tiesāšanās laikā tirgus situācija un projektā sākotnēji paredzētās tehnoloģijas var būtiski mainīties, kā rezultātā projekts zaudē aktualitāti.

Treškārt, lai arī likums šādā gadījumā ļautu prasīt zaudējumu atlīdzību no valsts, būtu vajadzīga vēl viena ilga tiesvedība. Neveiksmīgie pretendenti pieejamos līdzekļus nemēdz ieguldīt advokātu honorāros. Tādējādi nekvalitatīvi iestāžu lēmumi par struktūrfondu sadali netiek izvērtīti tiesās, un iestādēm rodas mērķa pārliecība, ka viss ir kārtībā.

Situācija uzlabotos, ja administratīvais process tiesā būtu efektīvāks. Tas tā būtu, ja tiesas nekautrētos piemērot Eiropas Savienības valsts atbalsta tiesības.

Parasti – ja valsts ieguvusi kontroli pār struktūrfondu līdzekļu izmaksu vai ja valstij ir nozīmīga rīcības brīvība struktūrfondu līdzekļu piešķiršanā – struktūrfondu līdzekļi uzskatāmi par valsts atbalstu. Turklāt, ja kādam projektam struktūrfondu līdzekļu izmaksa atteikta nepamatoti, tad kāds cits projekts visticamāk ir nepamatoti apstiprināts. Struktūrfondu līdzekļu izmaksa šim projektam būs uzskatāma par nelikumīga valsts atbalsta piešķiršanu, kas nebūtu pieļaujams.

Tiklīdz tiesa konstatē, ka tās izskatāmā lieta skar valsts atbalsta jomu, tai pašai pēc savas iniciatīvas jārikojas tā, lai novērstu nelikumīga valsts atbalsta izmaksāšanu. Tiesai ir jāpārbauda, vai valsts ir izpildījusi ES prasības par atbalsta saskaņošanu un ir ievērojusi pašas izstrādāto valsts atbalsta (t.i., struktūrfondu) piešķiršanas procedūru. Ja tiesai rodas kaut mazākās šaubas, ka atbalsta saskaņošanas vai piešķiršanas procesā ir pieļauti pārkāpumi, tai gluži vienkārši ir jāaizliedz struktūrfondu līdzekļu izmaksāšana.

Tiesai jāņem vērā, ka valsts atbalsta normas, kas iekļautas Eiropas Savienības tiesību aktos, ir tieši piemērojamas. Dalībvalsts tiesības nedrīkst būt par šķērslī, bet gan veicināt Eiropas Savienības valsts atbalsta tiesību normu piemērošanu. Piemēram, Administratīvā procesa likumā paredzēts, ka tiesa var piemērot pagaidu noregulējumu. Tas varētu izpausties, piemēram, kā struktūrfondu līdzekļu izmaksāšanas pārtraukšana konkrētajā struktūrfondu programmā uz noteiktu laiku.

Ja tiesas struktūrfondu lietās rīkosies atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas praksē sniegtajiem skaidrojumiem, tas motivēs iestādes rūpīgāk vērtēt saņemtos projektus un pieņemt lēmumus par struktūrfondu piešķiršanu. Ieguvēji būtu ne tikai konkrēto projektu īstenotāji, bet arī Latvijas ekonomika kopumā, jo līdz realizēšanai nonāktu paši kvalitatīvākie projekti.